

a kötelempéldány jogú könyvtárak közötti együttműködés kulcsfontosságú a sikeres megoldás megtalálásában.

(Autoref.)

Lásd még 119

Kutatás

Lásd 89, 106

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Általános kérdések

03/093

GAUDET, Françoise – LIEBER, Claudine: L'Amérique a votre porte: nouveaux usages, nouveaux services, nouveaux concepts de bâtiments ... un avant-gout de notre avenir? = Bull. Bibl. Fr. 47. tom. 2002. 6. no. 70-77. p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Amerika a kapuknál ... Összevetés a franciaországi könyvtárügy helyzetével

Könyvtárügy; Összehasonlító könyvtártudomány

Vajon öt év múlva a francia könyvtárakat is elérik azok a változások, amelyekkel az amerikai könyvtárakban már ma találkozhatunk? Az új információs és kommunikációs technológiák a feje tetejére állítják a könyvtárak megszokott rendjét – ez a tény még nyilvánvalóbb az Egyesült Államokban, amelynek fejlettsége ezen a területen egyértelmű: az ott honok jobban el vannak látva e technológiákkal, bőségesebb az elektronikus források választéka, és mindenütt jelen van az internet. A használók visel-

kedése és szokásai változnak, és az amerikai könyvtárak technológiai fejlettsége nemcsak az állománygyarapításra van hatással, hanem a szolgáltatásokra és az épületek tervezésére is. Vajon milyen mélyen érinti meg a könyvtárosi szakmát ez a felfordulás? A két ország kultúrájának különbségei jól ismertek, de vajon a közeljövő francia könyvtára is más lesz-e, mint az amerikai?

(Autoref.)

Nemzeti könyvtárügy

03/094

ACCART, Jean-Philippe: Un investissement dans la connaissance: les services d'information et des bibliothèques au Royaume-Uni = Documentaliste. 39.vol. 2002. 6.no. 306-309.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Nagy-Britannia fő könyvtárai és információs szolgáltatásai

Fejlesztési terv; Szolgáltatások

Alapításának 75. évfordulója alkalmából az IFLA 2001 augusztusában Glasgowban tartotta jubileumi konferenciáját; ez az esemény adott alkalmat a brit információs szolgáltatások áttekintésére. A cikk számos, folyamatban lévő projektet tekint át, ilyenek pl. a People's Network a „nagyközönség” számára; a Resource, az információs szakmák felügyeleti intézménye, amelyek tagjai nemrég egy közös szervezetben, a CILIP-ben (Chartered Institute of Library and Information Professionals) egyesültek az IIS (Institute of Information Scientists) és az LA (The Library Association) egyesülése után; a Health Information a National Health Service-szel vagy az UK Online portálon hozzáférhető kormányzati információs szolgálat.

(Autoref. alapján)

03/095

HÄKLI, Esko: Towards a national digital library: the case of Finland = Alexandria. 14. vol. 2002. 3. no. 141-150.p. Bibliogr.

Az országos digitális könyvtár kialakítása Finnországban

Együtműködés -belföldi; Elektronikus könyvtár; Nemzeti könyvtár; Számítógépesítés; Tudományos és szakkönyvtárak

Finnországban már jelentős előrehaladás történt az országos digitális könyvtár létrehozása terén, annak ellenére, hogy nincs országos felsőoktatási-könyvtár-fejlesztési stratégia, valamint igazgatási és költségvetési gondok nehezítik az ehhez szükséges együttműködést.

A nemzeti könyvtár szerepét a Helsinki Egyetemi Könyvtár tölti be. Országos költségvetésből finanszírozzák, a többi könyvtár számára is szolgálat. A közös automatizálási és a komoly szabványosítási

erőfeszítések a 70-es évek elején indultak az Oktatási Minisztériumban létesült munkacsoport tevékenységével. 1984-ben ajánlások születtek a munkálatok felgyorsítása érdekében, amelyek eredményeként a könyvtárak jelentős központi támogatáshoz jutottak. Lényeges döntésük volt, hogy közös szoftvert használnak (ez kezdetben a VTLS volt), hálózatba tömörülnek, egy fizikailag is létező központi katalógust működtetnek, és konzorciumot (Linnea) alakítanak élén a nemzeti könyvtárral, amely 1993-tól az automatizálási munkacsoportot is befogadta.

A 90-es évek közepén merült fel a szoftver cseréjének gondolata. Az érintett könyvtárak közösen dolgozták ki a követelményeket, értékelték az ajánlatokat, majd 1999-ben, az EU szabályainak megfelelő tendereljárást követően, a részt vevő könyvtárak 70 szakértőjének bevonása után egyhangúlag a Voyager szoftvert választották. A Linnea2 hálózat jobbnak találta a virtuális központi katalógusnál a fizikailag is létező központi katalógust, így megtartotta ezt a megoldást. Ez a katalógus az ország könyvtári szolgáltatásainak portáljaként funkcionál, és az egész hálózat számára közreadja az új szolgáltatásokat. A Voyager szoftver üzembe helyezése során kb. 30 millió rekord konverziójára és formátumának cseréjére (FINMARC-ról MARC21fin-re) került sor. A Linnea2 konzorcium az első a felsőoktatásban, amelyhez minden felsőoktatási intézmény csatlakozott. A konzorcium feje a nemzeti könyvtár, de az egyetemek a tulajdonosai, tehát ők hozzák a döntéseket.

A közös licencvásárlások 1997-ig nyúlnak vissza. 2000-tól működik a nemzeti könyvtár tevékenységi körébe tartozó FinELib projekt, amely száznál több könyvtárat tömörít. Jelenleg 7200 folyóirat és száz bibliográfiai adatbázis érhető el az együttműködés keretében. Az Oktatási Minisztérium a kormány információs társadalommal kapcsolatos stratégiája (1995) keretében cselekvési tervet állított össze, és a rendszeres költségvetésen felül pénzeszközöket

bocsátott rendelkezésre kutatásra és oktatáspolitikai célok megvalósítására. A nemzeti könyvtár évente 18 millió finn márkát kap, részben fejlesztési projektekre, részben licencekre. A részt vevő egyetemek önrésszel járulnak hozzá a licencvásárláshoz.

Működik egy fő konzorcium (ez a projekt irányítója), és az egyes licencmegállapodások esetében alkonzorciumokat hoznak létre (ez a könyvtárak vezetőit tömöríti és szakértői csoportokat is működtet).

A költségek lényegesen alacsonyabbak, mint amit egyedi tárgyalásokkal el lehetett volna érni. Javult az elektronikus források hozzáférhetősége, különösen a kis egyetemeken. Egyre több nyomtatott folyóirat előfizetését tudják lemondani. Országos portált tudnak kialakítani az elektronikus források elérése érdekében, ami jelentős lépésnek tekinthető a valódi nemzeti digitális könyvtár létrehozása felé vezető úton.

A döntési jogkört a nemzeti könyvtár fenntartotta magának. Előkészíti a megvásárolandó források kiválasztását; tárgyal a konzorciumi tagokkal és a szolgáltatókkal; ő köti a szerződéseket, kezeli a pénzügyeket; szervezi a képzést, statisztikát állít össze; a konzorcium érdekeit képviselve bekapcsolódik nemzetközi együttműködési projektekbe.

Az elektronikus publikálás területén rendkívül fontosak a szabványosítási törekvések. A finn nemzeti könyvtár nemzeti metaadat-szabványokat dolgozott ki és elősegíti ezek használatát. Fontos szerepe volt az URN mint állandó azonosító kidolgozásában és elterjesztésében. Igyekszik gondoskodni arról, hogy az elektronikus publikációkat számba vegyék, archiválják és visszakereshetővé tegyék. Ennek érdekében kész infrastruktúráját a kiadók számára rendelkezésre bocsátani. A szerzői jogot kezelő szervezettel (KOPIOSTO) gyakorlati együttműködést alakított ki. Készül az új kötelempéldány-jogszabály, amely 2004-ben lép érvénybe.

A finn modell például szolgálhat más országok számára. Elszigetelt kezdeményezések nem vezethetnek volna ilyen eredményekre, és az anyagi források hiányát a szakmai ambíciók is segítettek leküzdeni.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 115

Együttműködés

03/096

KENT, Susan: Going global = Libr.J. 127.vol. 2002. 18. no. 44-47.p.

A Bertelsmann Alapítvány nemzetközi könyvtári hálózatának könyvtárai egy amerikai könyvtáros szemével

Együttműködés -nemzetközi; Könyvtári hálózat; Közmuvelődési könyvtár; Tanulmányút

A Bertelsmann alapítvány 1996-ban hozta létre a közkönyvtárak nemzetközi hálózatát (International Network of Public Libraries – INPL), azzal a céllal, hogy legyen egy olyan kisméretű, rendkívül motivált és rugalmas szakértői csoport a közkönyvtárügy nemzetközi mezőnyéből, amely képes és alkalmas innovatív megoldások létrehozására és hatékony terjesztésére.

Az INPL ciklusokban dolgozik, az átlag 18 hónapos ciklusokban van idő a kutatásra és az eredmények megírására, vagy valamely korábban publikált kutatási eredmény gyakorlati megvalósítására. A munka leginkább együttműködés alapján folyik: a különböző nyelvi és kulturális háttér alapján létrejövő ötletek és megoldási modellek könnyebben átvehetőek más országok könyvtárai számára is. A 15 tag háromciklusonként cserélődik, de az alapítvány minden ciklus megkezdése előtt fogadja az érintett könyvtárak felvételi kérelmét.

Az INPL tagjai közül Aarhus városi könyvtárának igazgatója szerint bár a dán könyvtárak a források apadása ellenére még mindig a világ legtehetősebbjei közé tartoznak, az önelégültség semmi jóra nem vezet. A számos dán és nemzetközi projektben (így az EU-s PubliCA-ban is) részt vevő könyvtár igen magas színvonalú honlapjáról rendkívül gazdag adatbázis érhető el a dán szerzőkről, s a könyvtár minden tekintetben élen jár az információ- és kommunikáció-technológia alkalmazása terén.

Ugyancsak technológia-használton alapul a Helsinki könyvtár „információs benzinkút” projektje, ahol a könyvtári személyzettől kaphatnak az olvasók segítséget az elektronikus forrásokhoz való hozzáférés érdekében, s ezt a hibrid könyvtári modell egyik megvalósulásának tekintik.

Drezdában és Szingapúron a könyvtár fizikai megjelenésére fordítanak nagyobb hangsúlyt: a fiatalokat megragadó, számukra teret nyújtó, a számítógépek és a legújabb médiák használatát is lehetővé tevő, ugyanakkor az érdeklődésükre számot tartó könyveket is rendelkezésre bocsátó attraktív helyeket alakítottak ki.

A legtöbb tagkönyvtáros a különböző helyekről származó számos új ötlet mozgósító és saját könyvtárának munkáját segítő erejét, egy-egy közös kutatás sikerét emelte ki. Bár a hálózatnak egy időben csak 15 tagja lehet, nem nehéz kutatásaikat hasznosítani, és a világ más részéről való kollégáktól tanulni. Mindenképpen túl kell néznünk helyi határainkon, hogy meglássuk, milyen új ötleteket próbálnak ki, milyen régi gondolatokat újítanak meg, és a jövő könyvtári szolgáltatásairól milyen víziókat dolgozhatunk ki közösen.

(Mohor Jenő)

03/097

BURSKA, Joanna: PULMAN – Public Libraries Mobilising Advanced Networks, czyli Zaawansowana Sieć Aktywizacji Bibliotek Publicznych = Bibliotekarz. 2002. 11.no. 3-6.p.

PULMAN (Public Libraries Mobilising Advanced Networks), az EU programja

Együttműködés -nemzetközi; Fejlesztési terv; Köz-művelődési könyvtár

A PULMAN (Public Libraries Mobilising Advanced Networks) európai fejlemény, az EU 5. keretprogramjának tematikus összetevője. Létrejöttét egyfelől az ösztönözte, hogy Európa is belépett a könyvtáraknak nagy szerepet szánó számítástechnikai érába, másfelől pedig az, hogy számos közkönyvtár egyelőre még nem tud ebbéli feladatainak megfelelni.

A kornak való megfelelés ui. feltételezi, hogy a közkönyvtárak

- infrastrukturálisan fejlettek,
- mindenkit (beleértve a hátrányos helyzetűeket is) használóik táborába kívánnak segíteni,
- új készségeket fejlesztenek ki,
- korszerű technológiákat alkalmaznak,
- megfelelő szabványokat tesznek magukévá,
- tapasztalataikat, ismereteiket kicserélik és terjesztik.

A helyi nevelési, kereskedelmi, szórakozási stb. szükségletek kielégítésére – nem utolsósorban a számítástechnikának köszönhetően – a közkönyvtárak együttműködésre, sőt: együttes cselekvésre szerződnek a múzeumokkal és a levéltárakkal.

A PULMAN kereteibe belépő könyvtárak hálózata mintegy konzorciumként reprezentálja az európai könyvtári közösséget. A konzorcium a közkönyvtári munka korszerűsítése, új formáinak megtalálása, a fenntartók kötelezettségeinek tudatosítása érdekében tanácsadó füzeteket készít. Ezeknek – a bevezetőn kívül – három szekciójuk van, úm. a társadalompolitikai, az irányítási-igazgatási és a technikai

szekció. E szekciók mindegyike az egyes tanácsadó füzetekben mindig az általuk tárgyalt témának megfelelően adaptálódik és konkretizálódik. A cél az, hogy ezek a segédletek a különféle nemzeti nyelvekre is lefordíttassanak, s ezáltal minél szélesebb szakmai körökben fejtsék ki hatásukat.

A formák és a tennivalók a PULMAN konferenciáin érlelődtek-érlelődnek (Koppenhága – 1999, Antwerpen – 2001, Lisszabon – 2003). A vállalkozás fő koordinátora az EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations). A nemzeti központok szerveződőben vannak. A lengyelországi központ funkcióját az olasz nyelvi megyei könyvtár látja el.

(Futala Tibor)

03/098

GARRETT, Jeffrey: Das Spektrum deutsch-amerikanischer Zusammenarbeit auf bibliothekarischem Gebiet = Bibliotheksdienst. 36.Jg. 2002. 11.no. 1461-1470.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

A német-amerikai könyvtári együttműködés új formái

Együttműködés -nemzetközi

A könyvtártörténet – némi legendás színezéssel – Goethétől számítja a német-amerikai könyvtári együttműködést, aki 1819-ben a Harvard egyetemnek ajándékozta műveinek 39 kötetét. Valójában a Göttingeni Egyetemi Könyvtár már a 18. sz. végén rendszeresen vásárolt Philadelphia és Boston könyvkiadótól, ezek a beszerzések képezik az alapját a könyvtár híres Észak-Amerika Gyűjteményének. Az amerikaiak viszont csak a 19. sz. közepén kezdtek aktívan érdeklődni a felvirágzó német tudomány művei iránt, ám kezdetől határozott nagyvonalúsággal: úgy látták, hogy egyes művek helyett egyszerűbb és célszerűbb egész könyvtárakat vásárolniuk. Így került 1870-ben Amerikába Johannes Schulze porosz főtisztviselő 20 ezer kötetes könyvtára, a kor egyik legnagyobb és legjelentősebb

könyvgyűjteménye, több ősnyomtatvánnyal, 1888-ban pedig a történész Leopold von Ranke 27 ezer kötetes, hallatlanul értékes magánkönyvtára. Ma a Harvard Egyetem 15 milliós könyvtárából mintegy másfél millió kötet német nyelvű, és jelenleg is folyik egy szerződés kötés egy teljes német könyvtár, az egykori Erfurti Pedagógiai Főiskola 50 ezer kötetének megvételéről.

Napjainkban azok az információs kiadványok váltak a könyvtári együttműködés és könyvtárosi tájékozódás legfontosabb eszközeivé, melyek az amerikai könyvtárosok számára bemutatják a német nyelven megjelenő műveket. Ilyen a Reference Reviews Europe (RRE), mely 1993 óta jelenik meg internetes hozzáféréssel, s ma már nyomtatott változatban is. E kiadvány történetében meghatározó fordulatot jelentett, mikor megállapodást kötöttek az „Informationsmittel für Bibliotheken”-nel, (a Német Könyvtári Intézet által kiadott német „Új Könyvek”-kel). A megállapodás alapján az RRE átvehette az Informationsmittel német irodalmi referátumait, s angol fordításban, rövidítve megjeleníthette. (Ez a kapcsolat egy tanulmányúthoz kötődik: az 1994-ben Németországban járó philadelphiai könyvtáros, Stepen Lehmann érdeme.) Jelenleg a Reference Reviews Europe kiadása az USA négy egyetemi könyvtára között oszlik meg, 20 amerikai szakértő saját recenziókat is ír, de a könyvismertetések zöme változatlanul a német referátumokból származik. A vállalkozáshoz csatlakozott Casalini olasz könyvexportőr és kiadó cége is, most ő adja ki az RRE évkönyveit, és Fiesolában működik az RRE on-line szervere.

A könyvtárosok közötti személyes kapcsolatok 1998 óta szélesedtek ki. Ebben az évben utazott először nagyobb könyvtáros csoport a könyvkereskedelem Mekkájába, a Frankfurti Könyvvásárra. 1999-ben megalakult az ALA Nyugat-Európai Tanulmányi Szekciója. 2000-ben John Kornblum, az USA németországi nagykövete segítségével és támogatásával Frankfurtban könyvtárosi szimpóziumot

szerveztek, mert a nagykövet szerint „a könyvtártudomány fontos USA exportcikk lehet.” 2001-ben indult a German Resources Project (GRP), egy minden korábnál ambiciózusabb együttműködési vállalkozás. Eddigi eredményei:

- Együttműködés a GRP és a Xipolis nevű müncheni adatbázis-szolgáltató között. (A Xipolis-t a nagyobb német kiadók szervezték, hogy kézikönyveket, – pl. a „Kindlers Literaturlexikon”-t, a Brockhaus lexikonjait, a Duden szótárait – az interneten keresztül is hozzáférhetővé tegyék. A jogi problémák rendezése után ma az USA 12 GRP-tagkönyvtára használhatja (díjazásért) a Xipolis adatbázist.
- Eddig nem tudták az USA-ban használni a Saur kiadó alapvető fontosságú bibliográfiáját, a „Bibliothek der Deutschen Literatur”-t, (mely a német irodalom 15 ezer alapműve első kiadásának adatait közli), a katalogizálási rendszerek eltérése miatt. Most megoldották ezt a problémát, a bibliográfia digitális formában hozzáférhető az USA könyvtáraiban.
- Szakterületek szerint differenciálva kiépítették az amerikai-német partnerkönyvtárak rendszerét. (Pl. az általános és összehasonlító teológia területén a Tübingeni Egyetemi Könyvtár és a Duke Egyetem Teológiai Főiskolai Könyvtára lettek partnerkönyvtárak.)
- Az együttműködés szélesebb körű kibontakozását számos akadály nehezíti meg. Ilyen pl. az adattárolási, -feldolgozási és -átviteli rendszerek eltérése, a szabványok és normák különbségei, a jogi szabályozás mássága. A szerző szerint azonban a legfőbb akadályt a szemléleti különbség jelenti, a gondolkodásmódokat, a fejeket még mindig „óceán választja el egymástól”.

(Katsányi Sándor)

03/099

DAVYDOVA, Leonora Vasil'eva: Finnougorskoe soobšestvo – territoriá družby = Biblioteka. 2002. 7.no. 83-84.p.

Együttműködés a finnugor közösség körében

Együttműködés -nemzetközi; Konferencia -nemzetközi

A Komi Köztársaság nemzeti könyvtárának egyik legfontosabb feladata napjainkban a nemzetközi együttműködésben való részvétel. Az oroszországi finnugor régiók könyvtárosai az utóbbi években rendkívül aktívan kapcsolódtak be e tevékenységbe. Az együttműködés alapját az 1960-ban Budapesten, a finnugor nyelvészek első konferenciáján elfogadott, az Oroszországban élő finnugor népek nemzeti újjászületéséről és fejlesztéséről szóló állami program teremtette meg. Az együttműködés első konkrét lépéseire 1992-ben került sor, amikor a komi nemzeti könyvtár megrendezte a finnugor népek nemzetközi irodalmi fesztiválját: a fesztivál keretében találkoztak egymással Finnország, az Udmurt, a Mordvin, a Komi, a Hanti-Manysi autonóm területek és Szentpétervár írói, költői és könyvtárosai. A könyvtárosok a fesztivál nyitónapján egy kerekasztal-beszélgetést követően együttműködési megállapodást írtak alá, amelyben a közös munka lehetséges formáit rögzítették. A komi nemzeti könyvtár épületében a fesztivál ideje alatt a terület népművészeinek alkotásaiból és szépirodalmi, nyelvészeti, művelődéstörténeti könyvekből nyílt kiállítás. Bemutatták a könyvtárnak a témában újonnan összeállított bibliográfiai kiadványait és folyóiratait is. A vendégek meglátogatták a nagy komi költő, I. Kuratov szülővárosát, Vizing városának és környékének könyvtárait.

A komi nemzeti könyvtár következő vállalkozása „Az együttműködés lehetőségei az Orosz Föderáció, Észtország, Magyarország és Finnország finnugor régióinak könyvtáraiban és múzeumaiban” címmel nemzetközi szeminárium szervezése volt

1996-ban. A szeminárium résztvevői olyan megállapodást írtak alá, amely biztosítja közös kutatások, programok és projektek megvalósítását, az információs és módszertani kiadványok cseréjét. A szeminárium programjában szerepelt még falusi könyvtárak, irodalmi múzeumok, sőt: egy igazi komi esküvő meglátogatása is.

1998-ban a nemzeti könyvtár a Komi Köztársaság Írószövetségével együttműködve tudományos konferenciát szervezett a komi népnek az orosz irodalomban betöltött szerepéről. A konferenciát az orosz írók komi tájakhoz való viszonyát bemutató kiállítás egészítette ki.

A nemzetközi együttműködés jelentős formája a külföldi tanulmányutak sora. 1994-ben Helsinkiben találkoztak a finnugor régió könyvtárosai, köztük a komi nemzeti könyvtár munkatársai, hogy tárgyalásokat folytassanak az oroszországi finnugor könyvtárak közös feladatairól és a finnugor nyelvészek VIII. nemzetközi konferenciáján való aktív részvételéről. A Finn Könyvtáros Egyesület, a helsinki egyetem könyvtára és a finn múzeumi szervezetek rendezésében rendszeresen sorra kerülő szemináriumokon is gyakran vesznek részt az oroszországi finnugor autonóm területek nemzeti könyvtárainak és helyismereti gyűjteményeinek munkatársai. A szemináriumok ideje alatt a könyvtárosok megismerik a finn könyvtári hálózatot, a nemzeti bibliográfiát és a könyvtárgépesítési programot, az ország könyvkiadási tevékenységét és foglalkoznak a finn nyelvvel. 1998-ban Karéliában a Library of Congress szervezésében zajlott az együttműködés lehetőségeit bemutató nemzetközi szeminárium, ezen részt vettek a komi nemzeti könyvtár vezetői is. A könyvtár éppen abban az évben lett tagja az Orosz Könyvtáros Egyesületnek és munkatársai közül öten akkor szereztek végzettséget az Open Society által szervezett felsőfokú képzésben. Utóbbiak azóta már az Amerikai Könyvtáros Egyesület éves konferenciáján is részt vehettek Washingtonban.

A nemzeti könyvtár aktív résztvevője az URBIS programnak, melynek keretében a finnugor régió

könyvtárai éves rendszerességgel megküldik a tartui egyetemi könyvtárnak saját gyűjteményük helyismereti-helytörténeti bibliográfiáját. A nemzeti könyvtár finnugor vonatkozású állománya a nemzetközi kiadványcsere segítségével is gyarapszik, jelenleg mintegy húsz könyvtárral állnak kapcsolatban, köztük a magyar nemzeti könyvtárral is.

(Hangodi Ágnes)

Lásd még 95, 110, 115, 129-130, 139, 158

Jogi szabályozás

03/100

NEAL, James G.: Copyright is dead ... long live copyright = Am.Lib. 33.vol. 2002. 11.no. 48-51.p.

A használok hagyományos jogainak védelmében – a szerzői jog kihívásai a könyvtárosok számára

Szerzői jog

A szerzői jog szabályozásának ördögi körével szembeülnek az amerikai könyvtárosok mostanában: a globalizáció, az új jogszabályok, az információforrások licencei és az új technikai ellenőrző eszközök megjelenése együttesen igencsak nehezítik olvasóik szolgálatát. A szellemi tulajdon miatt vívott „háborúban” a könyvtárosok a fronton állnak; az ellenfél jól szervezett és tehető, és a szerzői jogvédelem alá eső műveknek a hálózati kalózkodásból és a visszaélésektől való megóvása ürügyén a már régóta kialakult rendszert aknázzák alá. Az amerikai szerzői jogi szabályozás az alkotmányban gyökerezik: alapjában véve a jogtulajdonosok és a felhasználók érdekeit tartja egyensúlyban, és csak néhány esetben ismer kivételt a szerzői jog védelme alól: egy bizonyos időtartam után, ha az eredetiség nem áll fenn, az ún. méltányos használat (fair use) esetén, illetve a szövetségi kormány dokumentumai esetében.

Jelenleg azonban már ez is veszélyben van. Megnőtt a nemzetközi nyomás is, hiszen a 19. század végétől fogva a szerzői jog nemzetközi keretek között fejlődik. A Szellemi Tulajdon Világszervezete, a WIPO (World Intellectual Property Organization) egyre nagyobb befolyást gyakorol az államok jogalkotására, a globális gazdaság pedig a Világkereskedelem Szervezetén (WTO) keresztül a nemzetközi kereskedelem újraszabályozását sürgeti – ideértve a szellemi tulajdonét is. A GATT (General Agreement on Trade and Tariffs) és a TRIPS-egyezmény (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) felhatalmazza az országokat, hogy pereket indítsanak, és szankcionálják a jogsértéseket. A piaci verseny arra készteti az országokat, hogy szerzőijog-harmonizációs stratégiákat alkalmazzanak. A nemzetközi egyezmények azonban sokszor nincsenek összhangban az amerikai tradíciókkal.

Ezek a fejlemények hatással voltak az Egyesült Államokra is, hiszen sor került a szerzői jog hatályának további húsz évre való kiterjesztésére (1998), megszületett a digitális millenniumi szerzői jogi törvény (DMCA, 1998), amely már összhangban van a WIPO-egyezménnyel, de lehetővé teszi a méltányos használat fokozott ellenőrzését is. Több olyan „adatbázis”-kezdeményezés is megindult (Collections of Antipiracy Act, Consumer and Investor Access to Information Act, Anti Counterfeiting Amendments), amelyek a méltányos használatot szinte lehetetlenné teszik. (Szerencsére a kongresszusban ezek elakadtak.) Az elnök nemrég aláírta azt a technológiai, oktatási és szerzőijog-harmonizációs törvényt (Technology, Education and Copyright Harmonization Act, TEACH), amely a távoktatásra is kiterjeszti a méltányos használatot, és hatályba lépett a digitálismédia-használatról szóló jogszabály is. Mindazonáltal a jogalkotásban két téma is megjelent, amelyek fenyegetik a hagyományos jogtulajdonos/felhasználó egyensúlyt: az

egyik a tartalomszolgáltatók és jogtulajdonosok ellenőrzési lehetőségeinek kibővítése (technikai eszközök révén), a másik a licencképzés szerepének túlzott megnövekedése. A könyvtárosoknak ezért a jövőben is számos fontos feladata van a szerzői joggal kapcsolatban:

- jól kell ismerniük az ezzel kapcsolatos tudnivalókat;
- agresszívan kell védelmezniük a köz érdekeit;
- meg kell tanítaniuk olvasóikat, hogy a szerzői jogokat tiszteletben kell tartani;
- dokumentálniuk kell, hogy az esetleges jogszabályi változások miképpen befolyásolják az olvasók kiszolgálását;
- eredményes licenctárgyalásokat kell folytatniuk;
- gazdasági potenciáljukat kihasználva befolyásolniuk kell az információs piacot;
- aktívan kell népszerűsíteniük az információkhoz való hozzáférés nyílt modelljeit.

(Murányi Lajos)

Lásd még 92, 126, 166-167, 181, 184

Könyvtárosi hivatás

03/101

BIDDISCOMBE, Richard: Learning support professionals: the changing role of subject specialists in UK academic libraries = Program. 36.vol. 2002. 4.no. 228-235.p.

A szakreferensek változó szerepe a brit felsőoktatási könyvtárakban

Egyetemi könyvtár; Könyvtárosi hivatás; Szakreferens-szolgálat; Továbbképzés

Egyre több a bizonyíték arra, hogy a hagyományos könyvtárak szinte a felismerhetetlenségig megváltoznak: a felsőoktatás és továbbképzés különböző típusú tanulmányi környezetéivé válnak. Ahogy le-

hetővé vált az egyetemről távol folytatni a tanulmányokat, úgy a tanuláshoz szükséges támogatáshoz is hozzá kell férni távolról. Ehhez a tudásmenedzsment különféle szakembereire van szükség, s ezeknek csak töredéke fog könyvtárosi szakképzésben részesülni.

A végfelhasználó igényeinek hangsúlyozása a könyvtárosság sok hagyományos értékét kérdőjelezte meg (pl. a nagy folyóirat-gyűjtemények nem képezik már az egyetemi könyvtárak büszkeségét: az elektronizáció és a kooperációs tárolás következtében fontosabb és hasznosabb célra lehet fordítani az így felszabaduló tereket.) Az egyetemi könyvtár hagyományos felfogása anakronizmussá vált. A mai világban le kell vonni a számítógép és a világháló adottságaiból fakadó következményeket. Az információközvetítők szerepe is megváltozott. Milyen szerepet tölthetnek be a jövőben a könyvtáros szakemberek?

A számítógépesítés és a világháló megváltoztatta a felsőoktatást is: a hallgatók száma ugrásszerűen megnőtt, a hallgatók már eleve rendelkeznek számítógépes ismeretekkel, a világhálóra alapozott interaktív kurzusok egyre terjednek. Némely egyetemi könyvtáros mint információközvetítő már régóta aktív szereplője ezeknek a változásoknak. A könyvtárosoknak olyan feladatokat is vállalniuk kell, amelyekben korábban alig szereztek tapasztalatokat. Sok helyütt szervezetenként is egyesítették a könyvtárat a számítógépes szolgáltatásokkal. Egyre inkább segéderők végeznek olyan feladatokat, amelyek eddig szakképzett könyvtárosokra hárultak, a szakreferensekből viszont a tanulmányokat támogató szakemberek lesznek.

Nagy lehetőségeket nyújt, hogy a könyvtárosok elindulhatnak ezen az úton. A virtuális tanulmányi környezet kialakításában, a tanulmányi környezet menedzselésében a szakterületi teamek tagjaként új szerephez jutnak a könyvtárosok. Sok szakreferensnek máris komoly oktatási feladatai vannak. Most nyílik valóban lehetőség arra, hogy az infor-

mációs készségek teljes mértékben integrálódjanak az egyetemi kurzusokba. Az oktatókra egyre inkább a tanulmányi menedzser szerepe hárul, s mellettük szükség van olyan szakemberekre, akik nem annyira az egyes szakterületekhez kötődnek, hanem az információkereséshez értenek, s rendelkeznek pedagógiai és tanulmányi vezetői készségekkel.

A könyvtárosoknak ezért növelniük kell pedagógiai felkészültségüket, számítógépes ismereteiket, s tisztában kell lenniük a virtuális környezet és a tanulmányi környezet menedzselésének lehetőségeivel és követelményeivel. Számos szervezet és szakmai testület nyújt alkalmat a szükséges új ismeretek megszerzésére. A JISC (Joint Information Services Committee of the Higher Education Funding Council) különféle kutatásokat támogat jelentős összegekkel ezen a területen (a világhálón folytatott tanulás széles körű elterjesztése, információs rendszerek tervezésére és installálására egy központ felállítása, a digitális könyvtárak összekötése a virtuális tanulmányi környezettel).

A könyvtárosok tanulmányokat támogató szerepében meg kell nyilvánulnia a technológia ismeretének és a pedagógiai felkészültségnek. Ennek érdekében felül kell vizsgálni a jelenlegi egyetemi könyvtárosképzést is. Némely kurzusnak ugyan meg kell tartania hagyományos vonásait, ugyanakkor azonban a tudásszervezésnek és a metaadatok fejlesztésének lényeges elemként kell beépülnie a tananyagba. Ez a hallgatóknak jobb esélyeket ad egy sikeres szakmai karrierre. A tanszékeknek, könyvtáraknak és a szakmai testületeknek szorosabban kell együttműködniük abban, hogy a továbbképzés szervezete és tartalma megfeleljen az igényeknek. Annál is inkább, mert a könyvtáros elnevezés inkább elriasztja a leendő hallgatókat, s nagyobb vonzerőt jelent – ráadásul pontosabban is írja le a munkakört – a tudásmenedzser, a tanulásfejlesztő tanácsadó, az információmenedzser megjelölés.

A könyvtáros szerep új felfogása pozitív és előnyökkel járó helyet biztosít a tudás alapú társadalom oktatási folyamatában. Ahogy a hagyományos könyvtárak hanyatlanak, úgy nő a tanulást támogató szakemberek jelentősége.

(Papp István)

03/102

BLAKE, Julie C.: The (d)evolution of a director = Am. Libr. 33.vol. 2002. 9.no. 62-63.p.

Igazgatóból beosztott

Vezetés

A szerző nemrég még egy főiskola könyvtárának volt az igazgatója, de úgy határozott, hogy állást változtat, és beosztott lesz a jövőben. Többen elcsodálóztak azon, hogyan mehet valaki „lefelé” a ranglétrán a „megszokott” karrierépítés helyett. Pedig az ok nagyon egyszerű: belefáradt. (Akkor meglepődtek a döntésén, csak a beosztását ismerték, a vele járó munkamennyiséget nem.). Egy kis főiskolai könyvtár vezetőjeként sok mindenért volt felelős: az állománygyarapításért, a folyóiratfeldolgozásért, a számítógépes rendszerért (az integrált könyvtári rendszerért és az adatbázisokért egyaránt), a tájékoztatásért, alkalmanként a könyvtárközi kölcsönzésért, és persze a vezetői feladatokért (ellenőrzés, költségvetés-készítés, beszámolók írása stb.), és a főiskolán a bizottságok munkájában is részt kellett vennie. Túl sok teendője volt egyszerre, amelyeket elég jól elvégzett, de nem igazán jól.

Amikor eldöntötte, hogy új munkahelyet keres, megkönnyebbült, és azon törte a fejét, mit is szeretne csinálni, mi lenne a tökéletes munkakör számára. Tisztában volt azzal, hogy az a legnagyobb előnye, hogy tapasztalt munkaerő: hét évből hatot ugyanabban a könyvtárban (ötöt ugyanabban a beosztásban) dolgozott. A majdani munkáltató számára ez ideális, ha sokoldalú könyvtárosra van szükség. (Tapasztalatból tudta, hogy milyen kevés a jó szakember.) Ezután azt gondolta át, milyen be-

osztást is szeretne, és a többi álláskeresőhöz hasonlóan „végigzongorázta”, miben jó, miben kevésbé, mit szeretett eddig csinálni, és mit nem. Azt is meg kellett fontolnia, hogy ha túl magas beosztást keres, megint hasonló helyzetbe kerülhet, ha viszont túl alacsony, azt hiheti a munkaadója, reménytelen esettel áll szemben. Végül logikus lépésre szánta el magát: egy nagyobb intézményben az „alacsonyabb” beosztás inkább jelent hasonló pozíciót, mint kisebbet. Kollégái arról győzködtek, hogy legalább egy osztályvezetői állást pályázzon meg, amivel egyet is értett, de más okból: megszokta a felelősséget, de már nehezen viselte volna el, ha többen parancsolnak neki. Tisztában volt azzal is, hogy szakmai életrajza riadalmat fog kelteni, ezért elébe ment a fő kérdésnek: a kísérőlevélben megírta döntésének okait – megemlítve, hogy megérti aggodalmaikat (itt utalt saját munkáltatói tapasztalataira) –, és leírta, milyen ismeretekkel rendelkezik, s hogy minőségi munkát szeretne végezni az adott munkakörben. Még egy nehézség merült fel az állásinterjúk során: többször is megkérdezték tőle, el tudja-e majd viselni, hogy nem ő a „főnök”. Erre azt válaszolta, szeretné, ha a döntő szót más mondaná ki, és nem is esne nehezebbre támogatni annak a döntését, aki azért felelős.

Jelenlegi munkájában örömet lel: marad ideje sok mindenre, és csak a maga szakterületére kell koncentrálnia. Nem bánja, hogy nem maradt igazgató: úgy érzi, hogy a „lefelé” megtett lépés az igazi irányba tett hatalmas lépésnek bizonyult.

(Murányi Lajos)

BEXON, Mags – STEPHENS, Derek – PRITCHETT, Carolyn: Competitive intelligence. A career opportunity for the information professional in industry = J. Librariansh.Inf.Sci. 34.vol. 2002. 4.no. 187-196.p. Bibliogr.

A versenytársfigyelés – új pálya az iparban dolgozó tájékoztatók számára

Esettanulmány [forma]; Könyvtárosi hivatás; Tájékoztatók -közgazdasági; Vállalati szakkönyvtár

A versenytársfigyelés az Egyesült Államok után Nagy Britanniában is egyre szélesebb körben terjed, különösen a nagyobb vállalatok körében. A tevékenységet az ipari kémkedéstől a különbözteti meg, hogy törvényes eszközök segítségével, legális forrásokból gyűjti az információt. Ebből az „etikus nézőpontból” kiindulva a SCIP (Society of Competitive Intelligence Professionals, Versenytársfigyelő Szakemberek Egyesülete) a versenytársfigyelésre a következő definíciót adja: „módszeres és etikus tevékenység, melynek során információt gyűjtünk versenytársaink ténykedéséről, munkájának általános irányairól, hogy ezzel elősegítsük vállalatunk céljainak megvalósítását.” A versenytársfigyelés során szükséges információ körülbelül 80-90%-a elérhető, vagy kikövetkeztethető nyilvános források használatával, melyek közül az egyik legfontosabb a web. A speciálisan versenytársfigyelésre kifejlesztett szoftverek, bár nem helyettesíthetik az emberi erőforrást, képesek elvégezni az összegyűjtött óriási mennyiségű adat gyors és hatékony elemzését.

Az ipar négy fontos területén (a gyógyszeriparban, a gazdasági-, a telekommunikációs- és az energiaszektorban), nagy cégek vezetőivel folytatott interjúk alapján esettanulmányt készítettek a versenytársfigyelésről, és azon belül az információs szakemberek szerepvállalásáról.

A gyógyszeriparban megvizsgált cég számos önálló kutatás-fejlesztéssel foglalkozó központtal rendelkezik Nagy-Britannia szerte. Mindegyik saját könyvtár-

ri-információs részleget üzemeltet, mely nagyban segíti az új készítmények előállítását, az előkészületi munkálatoktól a gyártásig. Az információs szakemberek keresési rutinjukkal, az adatbázisok ismeretével járulnak hozzá a versenytársfigyeléshez. A szolgáltatás lényege, hogy a legfrissebb kutatási és szabadalmi jelentéseket, a versenytársak tevékenységével kapcsolatos híreket, információkat közzéteszik a vállalat belső hálózatán. Munkájukhoz nem használnak kifejezetten versenytársfigyelésre kifejlesztett szoftvert, egy IDdb nevű, gyógyszerészeti adatbázisra fizetnek elő.

Gazdasági területen egy bank vezetőjével készítettek interjút. A cégnél a marketing osztályon foglalkoznak versenytársfigyeléssel, mely a stratégiai döntések meghozatalánál segíti a vezetőket. Az információs szakemberek azon kívül, hogy rendelkeznek a versenytársfigyeléshez nélkülözhetetlen készségekkel, a kínált szolgáltatások minőségével, a szaktudásukkal, és a tudásmegosztással segítik a vezetők munkáját. A vállalati intraneten teszik közzé a versenytársfigyeléssel foglalkozó csoport által felhalmozott információkat, melyet naponta frissítenek (hírek, versenytársak termékei, sajtó és televízió reklámok, hirdetések, jelentések, folyóiratok, tagszervezetek, versenytársak oldalaihoz és egyéb hasznos internetes forrásokhoz való kapcsolatok, üzleti információ stb.).

A megvizsgált telekommunikációs vállalatnál két csoport foglalkozik versenytársfigyeléssel: az egyik a versenytársakkal kapcsolatos információs igényeket elégíti ki, a másik üzleti és piaci információt közvetít, illetve elemez. A két részleg jelentéseket készít és tesz közzé a szervezet tevékenységével kapcsolatos területekről a cég belső hálózatán (az előbbihez hasonló tartalommal).

Az energiaszektorban vizsgált cég a legfontosabb tevékenységek és funkciók szerint szervezett, önálló csoportokban dolgozik. A stratégiai döntések előkészülete során a következő lépéseket járják végig: 1) a külső környezet értékelése; 2) piackutatás; 3) a

felhasználói igények vizsgálata; 4) annak vizsgálata, hogy ki kínál még hasonló terméket/szolgáltatást; 5) versenytársfigyelés.

Az információs szakemberek ebben a rendszerben elsősorban elemzőképességükkel segítik a munkát. Miután begyűjtötték a releváns információkat, annak értelmezésével, megfelelő átalakításával hoznak létre azonnal hasznosítható tudást.

A SCIP 1986 óta működik. Jelenleg 7000 tagja van a legkülönbözőbb háttérrel rendelkező szakemberekből. A versenytársfigyelés az egyes cégeknél még mindig nem terjedt el olyan mértékben, hogy a szakemberek előtt világos pályakép bontakozhasson ki. Hivatalos képesítést sem lehet szerezni versenytársfigyelésből, bár már négy éve rendszeresen tartanak a témáról tanfolyamokat.

Az információs szakembereknek meglehetősen jó „alapjuk” van arra, hogy bizonyos készségek fejlesztésével versenytársfigyelő szakemberekké váljanak. Ugyanúgy képesek az adatok begyűjtésére, mint tanácsadóként hozzájárulni a vállalati tudáshoz. Ehhez a hagyományos készségek mellett megbízható tudást kell szerezni a cég üzleti tevékenységéről, illetve általános üzleti ismeretekkel, elemzőképességgel, meggyőző személyiséggel és a legfontosabb információs eszközök megbízható ismeretével kell rendelkezni.

(Tóth Máté)

03/104

EZOVA, S. A.: Kodeks professional'noj ètiki rossijskogo bibliotekarâ prinât, no obsuždenie prodolžaetsâ = Naučn.Teh.Bibl. 2002. 10.no. 95-100.p.

Az orosz könyvtárosok szakmai etikáját elfogadták, de a vita tovább folytatódik

Könyvtáresetika; Könyvtártudományi kutatás

Az orosz könyvtárosok szakmai etikai kódexének elfogadása után a szaksajtóban komoly vita indult. Mivel a kódex összeállítása idején arra nem volt lehetőség, hogy a szibériai könyvtárosok is véle-

ményt nyilváníthassanak minden egyes pontjáról, a témában kérdőíves felmérést folytattak körükben.

Néhány évig tartott az etikai kódex megismertetése a könyvtárosokkal, leggyakrabban a könyvtáros továbbképzések során került sor a téma megvitatására. A kódex egyik nagy hátránya, hogy paragrafusainak komoly hányada az amerikai etikai kódexet tekinteti kiindulópontjának, holott az orosz és az amerikai könyvtárosok mentalitása nagyon sokban különbözik egymástól. 1999 végén Burjátöld nemzeti könyvtárának és Ulan-Ude városi könyvtárának hatvan tájékoztató könyvtárosa próbálta ki a kódex megállapításait a gyakorlatban is, majd tapasztalataikat felmérésben összegezték. A felmérés eredményei szerint a könyvtárosok több mint 70 százaléka az információhoz való szabad hozzáférés jogában az olvasó szellemi fejlődésének egyik legfontosabb lehetőségét látja (úgy tűnik, a könyvtárosok erre mind ez ideig nem fordítottak elegendő figyelmet annak ellenére, hogy az orosz könyvtári törvény hasonló szövegezésű paragrafusban rögzíti ezt a jogot). A konkrét gyakorlati példák azt mutatják, hogy – aggodalmak között ugyan, de – kiadják az olvasó kérésére a robbanószerek készítéséről szóló könyvet csakúgy, mint a kiskorú gyermekek ellen elkövetett erőszak módszereiről szóló szakirodalmat (a példákat a könyvtárosok a burját nemzeti könyvtárban két éve működő, a könyvtáros szakma etikájával foglalkozó klub összejövetelén mesélték). A felmérés kimutatta, hogy minden ötödik megkérdezett komoly felelősséget érez az általa kiadott irodalom esetlegesen negatív hatását illetően, pedig az etikai kódex teljesen mentesíti a könyvtárosokat ez alól a felelősség alól. Sok könyvtáros nincs tisztában azzal sem, kinek és milyen körülmények között fedheti fel olvasói olvasásra vonatkozó „titkait”, határozott álláspontot ebben a témában csak a megkérdezettek 32 százaléka képviselt: ők a kiskorú gyermekek olvasási szokásairól kizárólag a szülőknek nyújtának felvilágosítást.

A felmérésben megkérdezettek 13 százaléka teljes egészében egyetértett az etikai kódex tartalmával; 36 százalék nem tudta pontosan meghatározni, mit is tartalmaz a kódex; 33 százalék úgy tartotta, hogy a kódex csak a könyvtáros viselkedésének erkölcsi normáit hivatott rögzíteni; 5 százalék teljesen feleslegesnek tartotta a kódexet; és 9 százalék gondolta úgy, hogy a kódexnek nem csak az olvasóhoz, hanem a kollégákhoz és az intézmény vezetéséhez való viszonyal is foglalkoznia kellene, mert így megelőzhetőek lennének a munkahelyi konfliktusok. Annak ellenére, hogy a megkérdezettek 80 százaléka érdeklődést mutatott a szakmai etika kérdései iránt, 60 százalékuk csak néhány szerzőt tudott megnevezni azok közül, akik e témában publikálnak, a legtöbben természetesen a téma helyi szakértőjének nevét említették. A könyvtárosok egy része büszke arra, hogy elkészült szakmájának etikai kódexe, tájékoztatja erről olvasóit, idéz belőle a szervezett könyvtárlátogatások során.

Összegzésként elmondható, hogy a kódex létét két alapvető érv támasztja alá: egyrészt a könyvtárosok szakmai becsületének védelmére feltétlenül szükség van és a kódex ennek eszköze lehet, másrészt a könyvtárosoknak az olvasókhoz való viszonya is lefektetett és betartható szabályokat igényel, a kódexben ezek is rögzíthetők. A kódex megfogalmazása idején lezajlott viták során felmerült, hogy az Orosz Könyvtárosok Egyesületében etikai bizottságot kellene alakítani, itt nem csak a könyvtárosok, hanem az olvasók, a könyvtári diszciplinát tanító tanárok és a könyvtártudománnyal foglalkozó kutatók is védelmet kaphatnának. A könyvtárosok etikai kódexének megjelenése után gombamód szaporodnak a szakterület többi részének kódexei: már elkészült az iskolai könyvtárosoké, és előkészítés alatt van a bibliográfusoké és a könyvtártudomány kutatóié.

(Hangodi Ágnes)

03/105

TRUŠINA, Irina Aleksandrovna: *Étika i elektronjy mir* = Biblioteka. 2002. 9.no. 6-9.p.

Étika és az elektronikus világ

Könyvtáresetika; Számítógép-hálózat; Tájékoztatás szabadsága

Oroszországban a világháló még nem általánosan elérhető a könyvtárakban, az elmúlt időszakban az állami könyvtárak közül nem sok tudott csatlakozni hozzá. 2001 elején az internetet az orosz lakosság csak mintegy 3%-a használta.

Mára már a kulturális minisztériumhoz tartozó országos könyvtárak mindegyike csatlakozott a hálózathoz. A regionális könyvtárak a helyi szervek költségviselésével kapcsolódhatnak be, de ez nem tömeges méretű. Az intézmények egy részének csatlakozását az Open Society Institute finanszírozta, pályázati alapon. Lehetséges, hogy az orosz könyvtárosoknak még korai a hálózat használatának etikai kérdéseivel foglalkozniuk. A webes forrásokhoz való szabad hozzáférés még nem mindennapos gyakorlat, mint pl. az Egyesült Államokban. Ott 1998-ben a közkönyvtárak 73,3%-a és a középiskolák 89%-a rendelkezett internetkapcsolattal. Manapság ott már komolyan felvetődik a könyvtári gépeken elérhető hálózati források ellenőrzésének kérdése. Az orosz könyvtárosok viszont kedvező helyzetben, idejekorán kialakíthatják az internettel kapcsolatos etikai normákat.

Az egyik fő probléma, amivel a használó kéréseit, igényeit ismerő könyvtáros találkozik, a bizalom kérdése. A háló használója névtelenül, „inkognitóban” lép a virtuális világba. Megtörténhet, hogy öntudatlanul is átalakítja vagy módosítja önmaga képét a céljai érdekében, természetesen arra számítva, hogy anonim maradhat. Ez a fajta törekvés a felismerhetetlenségre az internetes kommunikáció résztvevőinek nagy részét jellemzi.

A könyvtárosnak törvény írja elő, hogy az olvasóról, igényeiről, kéréseiről szerzett információkat

nem használhatja fel, kizárólag tudományos kutatás céljából vagy a könyvtári szolgáltatások fejlesztése érdekében. Jelenleg azonban nem egyértelmű, hogy az internethasználatot is csak ebből a szempontból lehet-e figyelni a könyvtárban.

A másik, nem kevésbé fontos könyvtári probléma a használónak az intellektuális szabadsághoz való joga. Nehéz megmondani, érvényesül-e az információk javakhoz való általános hozzáférés joga. Már régen léteznek olyan programok, amelyekkel meg lehet akadályozni a hozzáférést bizonyos nem kívánatos anyagokhoz. A leginkább a következők keltenek aggodalmat: a nemzetbiztonság és a vállalatok biztonságának fenyegetettsége a hackerek tevékenysége miatt; az illetlen anyagok terjesztése; támadási kísérletek a szellemi tulajdon ellen; az internet használata szélsőséges politikai csoportok ideológiájának terjesztésére; veszélyes ismeretek hozzáférhetővé tétele és terjesztése fegyverekről, drogokról stb. Ezért a könyvtárosnak nagy a felelőssége, amikor az internetforrásokhoz való nyilvános hozzáférést lehetővé teszi. E felelősségnek a szakmai elveken kell alapulnia. Sok országban a könyvtáros felelősségének szakmai elve az, hogy köteles a használók korlátlan információhoz és dokumentumokhoz való jogát biztosítani, ha nem korlátozza azt jogszabály. A cenzúra ellen lép fel pl. az olasz, a kanadai, a litván, a mexikói, a portugál, a szlovén, az amerikai, az ukrán, a horvát, a svájci könyvtárosok etikai kódexe.

A szerző véleménye szerint az orosz könyvtárakban nem lehet vakon bevezetni a nemzetközi gyakorlatot. Az orosz könyvtárak már régóta nevelő, felvilágosító célzatú intézmények és az erkölcs védőbástyái. Lehetséges, hogy nem csak a technikai eszközök hiánya, hanem ez a szemlélet is okozza, hogy az orosz könyvtárosok szűrőket használnak a pornográfiát, erőszakot és egyéb gyűlöletes dolgokat tartalmazó webhelyek kikapcsolására. Ez azonban ellentmond az orosz könyvtárosi etikai kódexben megfogalmazottaknak, miszerint az informáci-

óhoz való szabad hozzáférés joga alapvető emberi jog.

2002 első két hónapjában különböző típusú orosz könyvtárakkal készítették villáminterjúkat, amelyben a gyakorló szakembereknek (a gépesítési részlegek vezetőinek, a rendszergazdáknak, a könyvtár-igazgatóknak) kellett véleményt mondaniuk az olvasói számítógépek szűréséről. A felmérés eredményei szerint van olyan könyvtár, ahol letiltják a pornóoldalak nézegetését, az olvasók nem használhatnak csevegőprogramokat és az elektronikus posta egyetlen fajtáját sem. A könyvtárosok azt javasolják, hogy az ilyen igényekkel menjenek az érdeklődők az internetkávézókba. Több könyvtárban a várható forgalom nagysága miatt korlátozzák az internet használatát, mert ez lelassítja a munkatársak számítógépes munkáját. Az információhoz való hozzáférést sok tudományos könyvtárban a könyvtár típusától, feladataitól teszik függővé, mondván: a használók tudományos, szakirányú igényeit hivatottak kielégíteni, ezért a nem ebbe a körbe tartozó internetoldalakat nem engedik használni.

A feladat: mielőbb megtalálni az optimális egyensúlyt a személyi szabadságjogok és az orosz könyvtárak tevékenységének morális céljai között.

(Rácz Ágnes)

03/106

VARGANOVA, Galina Vladimirovna: *Étičeskoe regulirovanie bibliotekovedčeskih issledovanij = Bibliotekovedenie*. 2002. 5.no. 33-38.p. Bibliogr. 6 tétel.

A könyvtártudományi kutatások etikai szabályozása

Könyvtárosetika; Könyvtártudományi kutatás

Napjainkban szakmák hosszú sora készíti el etikai kódexét: feladataik teljesítéséhez pedagógusok, pszichológusok, jogászok, muzeológusok, üzletemberek, könyvelők tartják elengedhetetlenül fontosnak a szakmai mellett az erkölcsi-etikai alapok rögz-

zítését is. Ezeknek a kódexeknek a hatékonysága persze nem egyforma, az USA-ban például az orvosok jól ismerik és alkalmazzák etikai kódexük paragrafusait, a mérnökök és a színházi szakemberek azonban szinte létezéséről sem tudnak. Gyakran vitatott az etikai kódexek tartalma is, sokan úgy tartják, hogy ezek a kódexek nyílt lobbizást és protekciót, szakmai privilégiumokat rögzítenek állami és helyi szinten egyaránt. Mindezek ellenére a szakmai etikai kódexek komoly hatást gyakorolnak a társadalom egészére és az adott szakmai csoportra egyaránt, valóságos megállapodásnak, egyezménynek számítanak a társadalom és az egyes szakmák között. Jogokat és kötelességeket fektetnek le, növelik a szakma presztízsét és a közösséghez tartozás érzését, elősegítik az adott szakma gyakorlatának minőségi javítását, javulását.

A könyvtáros szakma etikai kódexét először az USA-ban és Nagy-Britanniában készítették el, hozzájuk azóta már több ország is csatlakozott. A könyvtárosok mellett mostanában már a könyvtártudomány kutatóiban is felmerült az igény az etikai kódex létrehozására. A terület tudományos kutatómunkája során előtérbe kerülő elméleti és gyakorlati kérdések egy részének megoldásában sokat segíthetnek, sőt vezérfonalat jelenthetnek a kutató által elfogadott erkölcsi normák. A tudományos munka során jelentkező alapkérdés a témaválasztás, a választást befolyásoló tényezőket a kutatómunka megkezdése előtt gondosan tanulmányozni kell. A könyvtártudomány fejlődéstörténete meggyőzően bizonyítja, hogy a befolyásoló tényezők között előkelő helyet foglal el az adott téma társadalmi szükségessége, de befolyásolja a kutatást magának az adott tudományágnak a belső fejlődési logikája is. Természetesen számba jön a témaválasztás esetén a kutató személyes érdeklődése és érdeke, de ez veszélyt is hordozhat magában akkor, ha valaki „monopolizálni” próbál egy adott témát, mert ezzel elveszíti a tisztánlátás, a kritikai szemlélet, a felelőmelkedés, a kutatás dinamikus lefolytatásának lehetőségét.

Érdemes rögzíteni a kutatók etikai kódexében a tudományos módszerek metódusainak sokszínűségét és a témához illő, megfelelő módszer kiválasztásának fontosságát is. A kutatónak ugyanis kötelessége olyan tudományos módszerrel (megfigyelés, kísérlet, kontrollcsoport stb.) élni, amely – amellett, hogy megfelel a választott téma vizsgálatának –, a kutatás konkrét alanyainak érdekeit nem sérti. Ezzel szorosan összefügg a kutató titoktartásra vonatkozó kötelessége: a kísérletben részt vevőkről megtudott bizalmas információk, a feljegyzések, kérdőívek, naplók közlésének tilalma és a teljes anonimitás biztosítása. Ugyanakkor a kutatónak folyamatos tájékoztatást kell nyújtania a vizsgálatban részt vevőknek a soron következő módszerekről, mert a kísérleti alanyok jogában áll a kutatás bármelyik pontján kilépni a vizsgálat menetéből. A vizsgálatok során a kutatók szívesen használnak fényképezőgépeket és videokamerákat, a felvételek felhasználása azonban itt is csak a résztvevők beleegyezésével lehetséges.

Napjainkban a könyvtártudományi kutatások összetettsége általában nem egy-egy kutató munkáját igényli, hanem kutatócsoportok létrehozását feltételezi. Sőt: a kutatott téma gyakran függ össze más ismeretterületek és tudományágak kutatásaival, az együttműködés tehát ezek kutatóival is feltétlenül szükséges. A legnagyobb felelősség ilyen esetekben a kutatás vezetőjére hárul, hiszen a kutatási témában való jártasság mellett neki ismernie kell a menedzsment, a csoportdinamika, a társas pszichológia fogásait is.

A kutatásról szóló jelentések és tanulmányok készítése idején a szakmai etikanak megfelelően figyelembe kell venni a társszerzősége, az idézésre és a hivatkozásra vonatkozó szabályokat.

Jelenleg nincs a könyvtáros-társadalomban sehol kidolgozott etikai kódex a kutatók számára, bár az USA-ban a könyvtárosképző felsőoktatási intézményekben már létezik olyan útmutató, amely az egyetemisták, doktoranduszok és oktatók számára

rögzít szabályokat (ennek nyomán a szerző a tanulmány végén 13 pontból álló kódextervezetet közöl).

(Hangodi Ágnes)

Lásd még 108-109, 165

Oktatás és továbbképzés

03/107

BERGER, Franz: Dott. Bibl. : Die Ausbildung von Bibliothekaren an italienischen Universitäten nach der jüngsten Universitätsreform = BuB. 54.Jg. 2002. 10/11. no. 647-652. p.

Könyvtárosok képzése az olasz egyetemeken a legutóbbi egyetemi reform után

Könyvtárosképzés -felsőfokú

Olaszországban az egyetemi szintű könyvtárosképzés 1978-ban kezdődött. Ekkor az Udinei Egyetem a „Levéltári munka és állományvédelem” szakon belül kurzust indított a kulturális javak megőrzéséről. A második programot a Toscanai Egyetem kínálta Viterboban. Az Egyetemi Fejlesztési Terv (1991–1993) keretein belül ezt a programot további nyolc egyetemre terjesztették ki. Az egyetemi oktatási programok megreformálásának részeként 1990-ben egy alternatív, hároméves kurzust is indítottak a hagyományos négy-öt éves képzés mellett. A reform előnye nemcsak az európai képzési modell átvétele és a kreditrendszer bevezetése, hanem egy rövidebb idejű alapképzés és a tanulmányok folytatásának lehetősége. Hátránya, hogy amíg állítása szerint ragaszkodik az európai modellhez, eltérő nevet ad az egyes programoknak és szakmai fokozatoknak, tartalmi szempontból pedig elfogult a könyvek és a humán tudományok irányába.

(Autoref. alapján)

03/108

HUCKLE, Marion: Driving change in the profession: subject benchmarking in UK library and information management = Libri. 52.vol. 2002. 4.no. 209-213.p.

Benchmarking a könyvtári és információszerzési szakterületen az Egyesült Királyságban

Hatékonyág; Könyvtárosi hivatás; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Tanterv, óraterv; Tapasztalatcsere

Nagy-Britanniában a könyvtár- és információtudományi képzés minőségbiztosításának legfőbb felelőse a Felsőoktatási Alap Tanácsa – Higher Education Funding Council (HEFCE) –, melynek törvény által előírt kötelessége az oktatás minőségének ellenőrzése. Az elsődleges cél annak biztosítása, hogy az adófizetők pénze csakis megfelelő minőségű oktatási programokra legyen költhető. 1990-től a felsőoktatási intézményekben kétfajta minőségbiztosítási eljárás működik. Az egyik magának az intézménynek a működését van hivatva vizsgálni, a másik pedig az egyes szaktárgyak oktatásának minőségbiztosítási eljárása. 1997-ig, a független Felsőoktatási Minőségbiztosítási Hivatal – Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA) – megalakulásáig maguk az egyetemek, illetve a HEFCE látta el ezeket a feladatokat. A QAA szerepéről és működésének részleteiről honlapjuk ad bővebb tájékoztatást (<http://www.qaa.ac.uk>.)

Érezhetően megnőtt a leendő felsőoktatási hallgatók és szülei, valamint a munkáltatók igénye a pontos és összehasonlítható felsőoktatási információk iránt. Ennek kielégítésére a benchmarking alkalmazása tűnt a legalkalmasabbnak. Ki kellett tehát dolgozni az ehhez szükséges szempontokat, irányelveket. A QAA megbízása alapján az egyetemi és szakmai szervezetek tagjaiból alakult szakértői csoportok feladata volt a diploma megszerzéséhez szükséges kívánalmak – képességek és készségek – meghatározása.

Ez történt a könyvtár- és információtudomány terén is három szervezet, a QAA, a Library Associa-

tion, és az Institute of Information Scientists főszeplésével. A menetrend a következő volt: 1999 szeptemberében tartották az első találkozót, decemberre elkészítették a minősítési szempontok jegyzékének tervezetét, melyet 2000 januárjában és februárjában vitattak meg. A végleges változat március végére készült el, és hűsvétkor már a QAA honlapján volt látható. Alkalmazására 2000 őszétől került sor.

A csoportnak a következő szempontok alapján kellett a tervezetet kidolgoznia: az alapelvek meghatározása; a szakterület körülhatárolása és jellegzetességeinek ismertetése; a szükséges szakmai és egyéb ismeretek, készségek; az oktatás, tanulás és értékelés szempontjai; irányelvek, normatívák. A szakterület meghatározásában nem volt vita a csoport tagjai között: magában foglalja az információelméletet, az információkereséssel, megőrzéssel, létrehozással és hozzáféréssel kapcsolatos diszciplínákat, beleértve a használók csoportjaival, a társadalmi környezettel és az információ fejlődésével kapcsolatos tanulmányokat.

Ezután a szakértőkből kisebb csoportok alakultak, melyek tagjai egymással és a szakma más képviselőivel folytattak konzultációkat. A következő ülés alkalmával – miután tanulmányozták az egyes képzőintézmények weblapjain a különböző kurzusokat – kibővítették néhány határterületi témával (például könyvkiadási szakismeretek) a készülődő dokumentumot, melyet határidőre, december 17-re eljuttattak a QAA-hoz.

Közben a QAA összehívta az összes szakértőcsoport elnökét és titkárát, hogy az addigi tapasztalatokat összegezzék. Kiderült, hogy a legtöbb csoport szinte azonos általános képességeket és készségeket határozott meg a maga szakterületén, ám a QAA nem támogatta országos tanterv, vagy általános (minden szakterületre érvényes) ellenőrző jegyzék (benchmark) létrehozását.

A széles körben vitára bocsátott anyaggal kapcsolatban két kérdésben volt teljes az egyetértés: egyrészt

egyértelműbben kell megfogalmazni a kívánalmakat, másrészt figyelembe kell venni, hogy a könyvtároság esetében nagyon gyorsan fejlődő szakmáról van szó, tehát biztosítani kell a megfelelően rugalmasságot. A vélemények összegzése után a módosításokat kidolgozva a dokumentum végső változatát 2000 áprilisában publikálták, és a következő webcímen található: <http://www.qaa.ac.uk/crntwork/benchmark/librarianship.pdf>.

A szerző reménye szerint munkájuk eredménye segítheti az egyetemeken a szakmai kívánalmak értékelésének és az oktatók minősítésének összhangba hozását. Ez ugyanis még mindig nem egységes eljárás keretében történik. Míg az egyetemi oktatói testületek az oktatásra való alkalmasság kritériumait vizsgálják, a QAA egyértelműen az oktatás minőségére helyezi a hangsúlyt. Mindenesetre a könyvtári követelmények megfogalmazása ahhoz biztosan nagy segítséget nyújt, hogy az oktatói testületek szakértőit segítse az egyes egyetemek akkreditált könyvtári-informatikai programjainak felülvizsgálatában.

(Fazokas Eszter)

03/109

ENSER, Peter: The role of professional body accreditation in library and information science education in the UK = Libri. 52.vol. 2002. 4.no. 214-219.p. Bibliogr.

A szakmai szervezetek szerepe a könyvtár- és információtudományi képzés akkreditálásában az Egyesült Királyságban

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Hatékonyság; Könyvtárosi hivatás; Könyvtárosképzés -felsőfokú

Korábban a Library Association (LA) és az Institute of Information Scientists (IIS) külön-külön foglalkozott az akkreditáció feladatával, majd 1999-ben létrehozták közös szervüket, a Joint Accreditation Administration-t (JAA). A két szervezet 2002-ben történő egyesülésével létrejött a CILIP (Chartered Institute of Library and Information Profes-

sionals), amelynek a JAA vált akkreditációs testületévé.

A CILIP megfelelő eszközöket örökölt a kínált kurzusok kiértékelésére, s a megfelelő ismeretanyag és készségek megállapítására. Ezek közé tartozik a szakterületet öt egységre bontó, részletes ellenőrzési lista is.

Az akkreditáció során nem csak a kurzusok tartalmát nézik meg, hanem azt az egyetemi környezetet is, amelyben a képzés folyik, továbbá az oktatászemenlyzet tapasztalatát és szakmai felkészültségét, a hallgatóság teljesítményét és elhelyezkedési adatait.

A könyvtár- és információtudomány fogalmi határainak kijelölésének és a kurzusok minőségorientált fejlesztésének kettős feladata az utóbbi időkben közelítette a JAA, majd a CILIP tevékenységét az Egyesült Királyság Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA) nevű szervezethez. Fölmerült, hogy az akkreditációs látogatásokról szóló jelentéseket bocsássák a QAA rendelkezésére, s esetleg közös látogatásokat is szerveznek; az utóbbit a JAA elhárította magától arra hivatkozva, hogy a két szerv nagyon eltérő módszereket alkalmaz.

Időközben a QAA kiadta az egyes szakterületek tartalmi szintmutatóit (subject benchmarks). (A témáról ld. a 03/108. sz. referátumot). Ezek inkább a szakterület feltérképezését szolgálják, s nem kívánják egy országos tanterv szerepét betölteni, s kurzusok bizonyos határok közötti változatosságát kívánják demonstrálni. Minthogy a QAA rendszeresen minősíti az egyetemeket, a szakterületi szintmutatók meghatározók a különböző szinteken folytatott tanulmányok tartalmát illetően, s a QAA értékelési rendszere lesz a fő hajtóerő a tantervek menedzselésében. Ez kérdéssé teszi, hogy a CILIP-nek tényleg szüksége van-e egy külön akkreditációs mércére.

A CILIP-nek mielőbb foglalkoznia kell a QAA-hoz fűződő kapcsolatának rendezésével, különös tekintettel a Bolognai Nyilatkozatra, amely az európai felsőoktatás összehasonlítható, kredit alapú fokoza-

ti rendszerét akarja létrehozni, s együttműködésre ösztönöz a minőség biztosítására.

A CILIP-nek valamennyi felsőoktatási intézménnyel kapcsolatba kell lépnie, s nem szabad megállnia a könyvtár- és információtudomány határainál, hanem tovább kell lépnie a múzeumok, levéltárak, s más adatkezelő szervezetek felé. A könyvtárakra és a szöveg alapú forrásokra való korlátozódás elszigetelődést eredményezhet.

Kétségtelen a feszültség a hallgató által flexibilisen összeválogatott kurzusok és az ismeretek koherens, rendszerezett megszerzése között. Az akkreditációs bizottság érthetően gyanakvóan tekint az előbbire.

Az életen át tartó tanulás nagy hangsúlyt kapott az Egyesült Királyság politikájában. Ez különös terhet rak annak a szakmának a vállára, amelynek a dolga a tanulási források rendelkezésre bocsátása. Ezért bele kell illeszteni a tanárképzésbe annak módszertanát, hogyan lehet az embereket megtanítani a források használatára, s a könyvtárosképzésbe azt, hogyan kell tanácsot adni a rendelkezésre álló tanulási lehetőségekkel való élésre. Az információ- és kommunikációs technológia fejlődése pedig megkívánja, hogy az információs szakemberek rendszeresen felfrissítsék tudásukat és készségeiket. A folyamatos szakmai továbbképzés egyre intenzívebbé válik, s azt az érdekes kérdést veti fel a szakma és a CILIP előtt, hogy a továbbképzési tevékenységre – legyen az állami vagy magán – kiterjedjen-e az akkreditáció kötelezettsége.

(Papp István)

03/110

THOMAS, Gwenda: Building bridges: LIASA and leadership development in South Africa = IFLA J. 28.vol. 2002. 5/6.no. 298-307.p. Bibliogr. 7 tétel.

Res. francia, német, orosz és spanyol nyelven

A Dél-Afrikai Könyvtári és Információs Egyesület szerepe a könyvtárosok továbbképzésében

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Együtműködés -nemzetközi; Fejlesztési terv; Továbbképzés; Vezetés

A szerző röviden áttekinti a szakmai továbbképzés helyzetét a dél-afrikai könyvtárügyben. A cikk elsősorban a SALLP (South African Library Leadership Project) programot mutatja be, amely a Dél-Afrikai Könyvtári és Információs Egyesület és az Illinois Egyetem (Urbana Champaign) Mortensen Központja közötti együttműködés alapján jött létre. A SALLP program irányítói és résztvevői körében végzett telefonos felmérés segítségével gyakorlati szempontok alapján értékeli a továbbképzési programot. Ennek keretében hat alapvető kritérium hatását is felméri. A cikk befejező része a könyvtáregyesület mint a továbbképzési programok kidolgozásáért, megvalósításáért és fenntartásáért felelős intézmény szerepét hangsúlyozza.

(Autoref.)

03/111

WILLETT, Holly G.: Not one or the other but both: hybrid course delivery using WebCT = El.Libr. 20.vol. 2002. 5.no. 413-419.p.

A hagyományos képzés és a távoktatás kombinálása egy kurzuson belül a WebCT szoftver használatával

Könyvtárosképzés -posztgraduális; Szoftver; Távoktatás

A hibrid könyvtárosképző tanfolyamok egy kurzusban kombinálják a személyes, „szemtől-szembe” történő oktatást a távoktatással. A Rowan Egyete-

men (Glassboro, New Jersey) a WebCT tanfolyamszervező szoftvert használták a posztgraduális könyvtártudományi képzéshez, hogy csökkentsék a folytonos bejárás kellemetlenségeit, és az internetet is bevonják az oktatás rendszerébe. Minden WebCT kurzushoz rendelkezésre áll egy saját, jelszóval védett webhely az oktatók és a hallgatók számára, amelynek útján hozzáférhető az előadások vázlatai, lehetőség van távolsági konzultációkra és egyéb alkalmazásokra. A WebCT minden résztvevő számára biztosítja a rugalmasságot és a folyamatos haladást.

(Autoref.)

03/112

WOOLLS, Blanche – DOWLIN, Ken – LOERTSCHER, David: Distance education: changing format = El.Libr. 20.vol. 2002. 5.no. 420-424.p. Bibliogr.

A távoktatás változó formái egy amerikai állami egyetemen

Könyvtárosképzés -felsőfokú; Távoktatás

Kezdve az interaktív televíziótól (Interactive Television Transmission, ITT) a „kihelyezett egyetem”-ig a San José Állami Egyetem Könyvtári és Informatikai Iskolája (San José State University, School of Library and Information Science) már több mint 10 éve nyújt távoktatást a kaliforniai hallgatóknak. Bár az ITT-t még mindig használják, a magiszteri képzésben egyre inkább áttérnek a világhálóra épülő kurzusokra. A cikk ismerteti az előzményeket, a jelenlegi programot, és összehasonlítja a házon belül végzett kutatásokat egyéb kutatásokkal. Megemlíti a problémákat, és ismerteti ezeknek a már alkalmazott és a javasolt megoldásait.

(Autoref.)

03/113

HAMILTON-PENNEL, Christine: Getting ahead by getting online = Libr.J. 127.vol. 2002. 19.no. 32-35.p.

Mit kínál a könyvtárosok számára a távoktatás?

Hatékonyág; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Távoktatás

Az internet elterjedésével az oktatás és képzés egyik jelszavává az „on-line tanulás” vált, s ez a trend megjelent a könyvtárosképzésben is. A Library Journal egy, a web alapú oktatással foglalkozó cikkében arról számolt be, hogy az Amerikai Egyesült Államokban 2002-ben a másoddiplomás képzésben részt vevők mintegy 2 százaléka választotta a tanuláshoz ezt a módot. A legtöbb amerikai intézmény, ahol könyvtárosképzés folyik, szintén lehetőséget ad arra, hogy felnőtt tanulói távoktatásban vegyenek részt. Azoknak a könyvtári szakembereknek ugyanis, akik nem tudnak munkahelyükről elszabadulni, vagy otthonuktól távol dolgoznak, így kiváló lehetőségük nyílik a továbbtanulásra: akkor és ott szánhatnak időt erre, amikor az a legmegfelelőbb számukra. Sokan az ebédidőt vagy a munkahelyi szabad perceként használják fel, hiszen egy-egy olvasó vagy egy sürgős feladat miatt bármikor félbe lehet szakítani, majd újból lehet folytatni az on-line tanulást. Az egyén szabadsága mellett azért is előnyös lehet ez a képzési forma, mert sem a tantermet, sem pedig a tanár személyét nem kell biztosítani egy tanfolyam megszervezésekor. És hogy a valóságban hogyan működik mindez? A tanulók egy webfelületet elérve tudnak hozzájutni a tananyaghoz, amely rendszerint szövegformátumú, de grafikonok, illusztrációk is beépíthetők, s egyre több multimédiás elem is színesíti az egyes oktatási anyagokat. Ugyanerről a weboldalon tölthetők le a különböző kérdőívek és a vizsganyagok is. Ha pedig a tanulóknak kérdésük merülne fel, bármikor kapcsolatba léphetnek kijelölt oktatójukkal, aki ilyen esetekben távolról nyújt segítséget. Minden vonzó jellemzője ellenére azonban az internet ala-

pú oktatási forma veszélyeket is rejt. Több tanuló arról számolt be, hogy nehezen birkózott meg a magány érzésével, hiszen sem a diáktársak, sem pedig vezető tanáruk nem tartózkodott velük egy helyiségben. Ez pedig – amennyiben az elszigeteltség érzése túlzott mértékű – a tanulás rovására is mehet. Nem is beszélve arról, hogy a felnőttoktatásban egyébként meghatározó információszerzési mód, az egymástól való tanulás is csak nehezen valósulhat meg. Emellett az on-line oktatás az egyes képzést vezető tanárok oldaláról is problémákat vetett fel. Azok a professzorok, akik hosszú ideje tanítanak hagyományos körülmények között, csak nehezen tudták elfogadni, hogy a távoktatásban a tanulókkal való folyamatos interakció megoldhatatlan, valamint az is gondot okozott, hogy a tananyagot az egyes tanulók szintjére igazítsák. Ráadásul sok tanárnak azt is meg kellett tanulnia, hogyan teheti fel az anyagokat a webfelületre. Ez utóbbi csak egy példája annak, hogyan szabhat határt a technika a tudománynak, hiszen a sikeres tanuláshoz szükséges az is, hogy a tanulók megfelelő hardverrel és elég gyors internetkapcsolattal rendelkezzenek. Fejlettebb technológia segítségével, az oktatók képzésével mindez azonban nem okozhat problémát, sőt az oktatás eltérő szinteken való szervezése is megoldható.

Hogy a tanulni vágyók könnyebben eligazodhassanak az on-line képzések között, a Közép-Coloradói Könyvtári Rendszer adatbázist hozott létre, melyben minden ilyen tanfolyam és képzés szerepel (www.cclsweb.org). A legtöbb könyvtáros iskola szervez web alapú posztgraduális képzést (például webdesign- vagy marketingtanfolyam), alapképzést és speciális képzési programot is. Magáncégek is kínálnak távoktatási programot, s akad közöttük olyan is, amely a könyvtári marketing témakörével foglalkozik.

Mindezek ismeretében egyetlen kérdés maradt: vajon mennyire hatékony a távtanuláshoz ez a módja? A választ egyelőre nehéz volna pontosan megad-

Egyesületek, konferenciák

Lásd 109-110

ni, hiszen az internetes távoktatás csak nemrég kezdett igazán fejlődni. Annyi azonban már most bizonyos, hogy azok közül, akik már kipróbálták, 93 százalék ajánlaná ezt a tanulási módszert másoknak is, s egyes felmérések azt igazolják, hogy az on-line képzések során elsajátított ismeretek hosszú idő elteltével is felidézhetőek.

(Káldi Emese)

Lásd még 101

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

03/114

KARHULA, Päivikki: Integraation aika – kansalliskirjasto ottaa uutta suuntaa = Signum. 2002. 8.no. 151-155.p.

Új irányvonal a finn nemzeti könyvtárban

Fejlesztési terv; Nemzeti könyvtár; Vezetés

A 2002-ben történt igazgatóváltást követően folyamatban van a Helsinki Egyetemi Könyvtár új tevékenységi irányainak kialakítása nemzetközi vonatkozásban, a nemzeti szolgáltatások területén és a könyvtár belső munkakultúráját illetően egyaránt. Az új igazgatóval, Kai Ekholm-mal és a tervezést vezető Dorrit Gustafsson-nal folytatott beszélgetésben az alábbiak szerint körvonalazódott az új irányvonal:

Napjainkban a könyvtárak együttműködésében ismét a központosításhoz való visszatérés időszakát éljük. Nemzetközi szinten is vannak jelek a nemzeti együttműködés bontakozására, a finn könyvtárak már megvalósult konzorciuma (ld. a 03/095. sz. referátumot) és a tervezett együttműködési modell azonban egyelőre még kivételes tevékenységi formát képvisel. A 2004-2006-os időszakra szóló stratégiai terv megvalósítása során a Helsinki Egyetemi Könyvtár Finn Nemzeti Könyvtárra kívánja változtatni a nevét. A nemzeti könyvtári tevékenységet a terv új, egységes eszközként kezeli, és e feladatai miatt egyre tisztábban különválnak az egyetemtől, és a könyvtári hálózat szolgáltatás-szervezőjévé válik. Így tevékenységi területe a 21 főiskolai és egyetemi könyvtár mellett 30 szakfőiskola és 280 közkönyvtár kiszolgálására fog kiterjedni. A gyakorlatban az együttműködésnek olyan közös